

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA 7-SINF BIOLOGIYA FANINING O'QITILISHIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING O'RNI

РОЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПРЕПОДАВАНИИ БИОЛОГИИ В 7-Х КЛАССАХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

THE ROLE OF THE COMPETENCY-BASED APPROACH IN TEACHING 7 TH GRADE BIOLOGY IN GENERAL SEKONDARY SCHOOLS

Sarimsoqova Salomat Mirzaqulovna

FarDU mustaqil izlanuvchisi.

salomatsarimsoqova444@gmal.com

Annotatsiya. Maqolada 7-sinflarda biologiya fanining o'qitilishida qiyin mavzularning yechimlari metodikasi chuqur ilmiy yondashuv asosida tahlil qilingan. Kompetensiyaviy yondashuv asosida mavzuning mohiyati, o'quv jarayonidagi o'rni va ahamiyati batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: *pedagogik yondoshuv, "Keys-stadi", "Rol o'ynash", Bloom taksonomiyasi, "Meni top", hujayra, kompetensiya, interaktiv metod*

Аннотация. В статье на основе глубокого научно-методического анализа рассмотрены методы преподавания сложных тем по биологии в 7-х классах общеобразовательных школ. Раскрыты сущность компетентностного подхода, а также его место и значение в организации учебного процесса.

Ключевые слова: *компетентностный подход, педагогический подход, метод «Кейс-стади», ролевая игра, таксономия Блума, метод «Найди меня», клетка, компетенция, интерактивные методы.*

Abstract. This article provides an in-depth scientific and methodological analysis of approaches to teaching challenging topics in 7th-grade biology in general secondary schools. It comprehensively explains the essence of the competency-based approach and highlights its role and significance in the teaching and learning process.

Keywords: *competency-based approach, pedagogical approach, case study, role-playing, Bloom's Taxonomy, "Find Me" method, cell, competency, interactive methods.*

Raqamli texnologiyalar hukmronlik qilayotgan bugungi sharoitda jamiyat taraqqiyotining bosh mezoni – alohida shaxslar, yirik tashkilotlar va davlatlar o'rtasidagi raqobatning tobora kuchayib borishida namoyon bo'lmoqda. Bu raqobat kurashida ustunlikka erishish esa bevosita ta'lim sifati va bilimlar salohiyati bilan belgilanmoqda. Shu bois, zamonaviy ta'lim industriyasini shakllantirish masalasi davlat, jamiyat va ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb strategik vazifaga aylanmoqda. Har qanday mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti va aholisining ta'lim darajasi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, jamiyat rivojlanishining muhim shartlaridan hisoblanadi

Shu o‘rinda umumta‘lim maktablarida biologiya fanining o‘qitilishida kompetensiyaviy yondashuvning o‘rni haqida to‘xtalmoqchimiz.

Kompetensiyaviy yondashuv – bu ta‘lim jarayonida o‘quvchiga faqat bilim berish emas, balki olingan bilim, ko‘nikma va malakalarni hayotiy vaziyatlarda amalda qo‘llash qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan yondashuv.

Kompetensiyaviy yondashuvning maqsadi:

Mustaqil fikrlaydigan shaxsni tarbiyalash

Muammolarni hal qila olish qobiliyatini rivojlantirish

O‘quvchilarni hayotga va kasbiy faoliyatga tayyorlash

Nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash

Zamonaviy yondashuvlar o‘qitish jarayonida pedagogik va axborot texnologiyalarini o‘zaro integratsiyalash orqali o‘quvchilarda tayanch va fanga oid xususiy kompetensiyalarni shakllantirishni nazarda tutadi.

Biologiya o‘qituvchisi mavzu mazmuniga qarab eng samarali o‘qitish vositalarini tanlashi va ulardan to‘g‘ri foydalanish yo‘llarini bilishi zarur. Dars samaradorligini oshirishda quyidagi jihozlar muhim ahamiyatga ega:

- Amaliy mashg‘ulotlar uchun zarur bo‘lgan mikroskop, lupa, shtativ, reaktivlar va boshqa asbob-uskunalar

- Zamonaviy texnik vositalar: kodoskop, televizor, kompyuter va ovoz yozish qurilmalari

- Audio-vizual vositalar, chunki ular o‘rganilayotgan jarayonlarni aniq va izchil ko‘rsatish imkonini beradi

- Raqamli vositalar o‘quvchilarga mustaqil o‘rganish va o‘zini nazorat qilish imkonini beradi.

Ko‘rgazmali vositalar biologiya darsining barcha bosqichlarida - yangi mavzuni tushuntirishdan to bilimlarni tekshirishgacha bo‘lgan jarayonda muhim ahamiyatga ega. Bu vositalar o‘quvchilarning bilim olishi va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Raqamli ta‘limning asosiy talabi - qisqa vaqtda yuqori natijaga erishishdir. Buning uchun o‘qituvchi yangicha o‘qitish usullarini qo‘llash, o‘quvchilarning amaliy ko‘nikmalarini shakllantirish va bilimlarni xolis baholash malakalariga ega bo‘lishi kerak.

O‘quv jarayonida didaktik vositalardan maqsadli foydalanish muhim. O‘qituvchi zamonaviy talablarga mos darslarni tashkil etishi, yangi o‘quv materiallarini yaratishi va ularni samarali qo‘llash usullarini bilishi zarur.

7- sinf biologiya darslarining mavzularini o‘zlashtirishda o‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligini oshirishga samarali xizmat qiladi.

Rol o‘ynash metodi

Bu metodni 7-sinf biologiya darsligining “Umurtqalilarning qon aylanish sistemasi” mavzusida ham qo‘llash mumkin.

Yurak - qonni haydaydi

Qon – kislorod va ozuqa tashiydi

O‘pka – kislorod beradi

Tana hujayralari – kislorodni qabul qiladi

O‘qituvchi mavzuni tushuntirish jarayonida o‘quvchilarga -Qon tanada qanday harakat qiladi? Degan savoliga o‘quvchilar rollar asosida javob beradi.

Afzalliklari:

Mavzu tushunarli bo‘ladi

Eslab qolish osonlashadi

O‘quvchilar faol qatnashadi

Biz bu metodlardan hayvonlarni o‘rganishda ham foydalansak bo‘ladi.

“Meni top” metodi bo‘yicha ijodiy topshiriqlar

7-sinf uchun qiziqarli biologiya topshiriqlari to‘plami ijodiy topshiriqlarni o‘z ichiga oladi (ijodiy topshiriqlar o‘z mahsulotingizni yaratishni o‘z ichiga oladi: g‘oya, chizma, insho va boshqalar); fanlararo topshiriqlar (bu barcha o‘quvchilarga qaysi fanni ko‘proq yoqtirishidan qat’i nazar, biologiyani sevishlariga yordam beradi) va TRIZ (tadqiqot yoki ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasidan foydalangan holda topshiriqlar). Mazkur topshiriqlar har qanday o‘quvchi – ham yuqori intellektga ega va bilimga bo‘lgan ehtiyoji yuqori bo‘lgan o‘quvchi ham, ham turli sabablarga ko‘ra hali o‘qishda muvaffaqiyatga erisha olmagan o‘quvchi ham o‘ziga yoqqan vazifani tanlashi mumkin; topshiriqlar qiziqarli, shuning uchun o‘quvchilar ularni bajarishni xohlaydilar va zerikarli vazifani bajarishdan o‘quvchining o‘zini o‘zi tarbiyalash nuqtai nazaridan almashtirib bo‘lmaydigan qiziqarli, foydali ishga aylantirish imkonini beradi.

Misol. “Sodda hayvonlar” mavzusiga oid topshiriqlar.

1. Faqat 5 ta sifat yordamida oddiy amyobani tasvirlab bering.
2. Tasavvur qiling, siz yashil evglenasiz. O‘z his-tuyg‘ularingizni tasvirlab bering.
3. Infuzoriya tufelka haqida so‘zlardan foydalanib savollar tuzing: nega? Nima uchun? solishtiring.
4. Zoo topishmoq tuzing. Buning uchun hasharotlarning turli organlaridan olib, tabiatda uchramaydigan g‘ayrioddiy hayvon yarating. Ushbu hasharotga nom bering.

Shuningdek, kompetentli-yo‘naltirilgan topshiriqlar bi necha algoritm asosida bajariladi.

Topshiriqlarni bajarish algoritmi:

1. Topshiriq matnini diqqat bilan o‘qing. Agar matnni tushunishda qiyinchilik bor bo‘lsa, yana bir marta o‘qing.

2. Rasm, chizma, jadval, fazoviy suratlar, xaritalarni qarab chiqing.
3. Savolni diqqat bilan o'qing, "yashirin" ma'lumotlarni toping.
4. Topshiriqni bajarish natijasini, shuningdek, yakuniy natijani bashoratlang.
5. Topshiriqni yechish uchun turli manbalardan olingan ma'lumotlarni birlashtirish zarur. Shuni yodda tutish kerakki, nafaqat biologik bilimlar, balki boshqa sohalarga (kimyo, geografiya, matematika) oid bilimlar ham kerak bo'ladi.
6. Bilingki, topshiriqda ortiqcha ma'lumotlar ham bor.
7. Javobni ko'rsatmaga muvofiq yozing.
8. Javobni aniq yozing.

Kompetentli-yo'naltirilgan topshiriqlar bilimlarga tayanadi va egallagan bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llashni talab etadi.

Quyida umumiy o'rta ta'lim maktablarida kompetentli yo'naltirilgan topshiriqlar asosidagi o'quvchilarning ilmiy, amaliy kompetensiyalarini shakllantirishga oid topshiriqlardan namunvlar taqdim etamiz:

Tabiiy sharoitlarning xilma-xil bo'lishiga qaramasdan, o'simliklarni nafaqat Yerning issiq va nam joylarida, balki quruq cho'llarda, izg'irin tundra va sovuq taygalarda ham uchratish mumkin. O'simliklar hayvonlar kabi turli muhit sharoitlarida yashashga moslashgan va tarqalgan. Keltirilgan o'simliklar ro'yxatidan tropik cho'l zonasida tarqalgan o'simliklarni ajrating (2 tadan kam bo'lmagan moslanishlar asosida).

Moslanishlarga misol:

- . Yuza joylashgan ildizlar yomg'irdan so'ng namlikni tezroq yutish uchun
- . Juda chuqur ildizlar – yer ostidagi suvlardan foydalanish uchun
- . Keng barg plastinkasi – quyosh yorug'ligini ko'proq yutish uchun.
- . Barg o'rniga tikanlar hosil bo'lishi – namlikni kamroq bug'lantirish uchun.
- . Barg to'kilishi – o'simliklarni sovuq urishdan saqlash uchun o'quvchilar shu kabi savollarga javob berishadi.

Matnni o'qing: «Cho'zinchoq tanasi bor, uzunligi 10-16 sm. Tuproqda yashaydi va unda harakat qiladi. Er yuzida ular vaqti-vaqti bilan tunda yoki yomg'irdan keyin paydo bo'ladi. Tana halqa bo'g'imlari bo'yicha 100-180 segmentga bo'linadi. Har bir segmentda kichik elastik cho'tkalar mavjud. Ushbu cho'tkalar bilan u notekis tuproq ustida harakatlanayotganda yopishadi. Uzaygan shakli sizga er ostiga osongina o'tishga imkon beradi. "Teri shilimshiq bilan namlanadi, buning natijasida gaz almashinuvi osonlashadi va tuproqda harakatlanish osonlashadi". Bu kabi topshiriqlar o'quvchini yanada izlanishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipova J.O., Azimov I.T., Sultonova N.B. Biologiya. O'qituvchi kitobi. Uslubiy qo'llanma. –Toshkent, 2016. -192 b.

2. Ergasheva G.S., Baxodirova U.B., Teshayeva M.S., Sadilloeva L.S., Sarimsoqova S.M. “Biologiya” 8-sinf. Prezident maktablari va ixtisoslashgan maktablar uchun o‘quv qo‘llanma. Toshkent-2024y.

3. K.Saparov, I.Azimov, M.Umaralieva, Z.Tillayeva, I.Abduraxmanova, U.Raxmatov, S.Haytbayeva, M.Bo‘ronboyeva “Biologiya ” 7-sinf darsligi. Toshkent-2022

